

Доц. др Весна Љ. Минић³

Учитељски факултет Призрен – Лепосавић

Мр Татјана Компировић⁴

Филозофски факултет у Приштини – Косовска Митровица

ФУНКЦИЈЕ И ПРОБЛЕМИ САВРЕМЕНЕ ПОРОДИЦЕ У ВАСПИТАЊУ ДЕЦЕ РАНОГ УЗРАСТА⁵

Апстракт: Породица је микро друштвена заједница, историјски променљивог облика, за којом свако дете осећа потребу јер су циљеви и задаци који се у њој остварују чврсти темељи целокупног његовог живота. Као ненадокнадива средина, породица је место у коме се дете манифестује у свим својим најинтимнијим особинама у којима налази љубав, топлину и мир. Она се везује за задовољавање дечијих свакодневних егзистенцијалних потреба које у свакодневном животу имају индивидуалну и социјалну конотацију.

Функције породице су од посебног значаја за њено проучавање и оне се мењају у складу са историјским условима, те се тако временом допуњавају, мењају и усклађују са друштвеним променама. Репродуктивност, васпитање, правилна организација слободног времена, економска димензија и др. само су неке од функција које ће бити подробније представљене у раду. Поред функција, и проблеми савремене породице у васпитању деце раног узраста представљају предмет интересовања нашег рада, јер смо сведоци забрињавајућег броја негативних промена и поремећаја који у њој постоје.

Кључне речи: породица, деца, васпитање, функције, проблеми

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Породица је својеврсна друштвена група јер је био-социјална јединица која настаје према биолошким законима репродукције као и према друштвеним правилима и законитостима. Њена својеврсност не огледа се само у посебном месту које заузима у оквиру друштвене структуре, већ и у значају који има за развој човекове личности. Породица је увек постојала као

³ minic.vesna@gmail.com

⁴ tatjana.kompirovic@pr.ac.rs

⁵ Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта III 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“ који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

друштвена творевина, која је у свим друштвима била подстицана и сматрана пожељном, јер већина људи добар део свог живота проведе у оквиру неке породице, било да се ради о оној у којој су рођени или оној коју су сами засновали. Као и све друге друштвене групе, породица је посредник између друштва и појединца који задовољава већи број потреба и врши више функција од било које друге групе.

Породица је заједница која најпотпуније и најефикасније брине о својим члановима. Она је најзначајнија али и најодговорнија за развој, формирање и усмеравање младих. У њој дете налази љубав, топлину, сигурност, мир, подршку. Колико год друштво преузимало неке функције породице, улога родитеља у васпитању деце се неће никада моћи преузети ни у потпуности заменити, јер је део човека, а он део ње откако је постао. Имајући у виду значај и проблеме савремене породице, који настају као резултат бројних друштвених промена, ова тематика је све више предмет интересовања бројних стручњака који се са аспекта своје струке баве њоме.

Упоредо са променама у друштву, уочавају се и промене у породици. Мења се њена величина, структура, улоге и садржај. Она је одувек представљала једну од најсложенијих друштвених група чији почeci датирају још од првобитне људске заједнице и од тада она симболизује дечије најдубље снове и страхове. То су снови о љубави, стабилности, сигурности, заштићености и страхови од губитка, напуштања и неуспеха. Савремену породицу карактеришу бројне промене које настају у друштву и које се позитивно или негативно одражавају на дечији развој. Она је, дакле комплексна група са читавим низом значајних функција, које су се историјски мењале и мењају, како у односу на друштво тако и у односу на појединце.

ПОЈМОВНО ОДРЕЂИВАЊЕ И ДЕФИНИСАЊЕ ПОРОДИЦЕ

С обзиром на чињеницу да је породица сложени друштвени феномен, одувек је представљала изазов када је требало дати њено појмовно одређење или праву и свеобухватну дефиницију. У најширем смислу, породица може да се дефинише као историјски променљива друштвена заједница у чијим се оквирима одвија процес природне репродукције – кроз процес рађања, одрастања и умирања новонасталих чланова али и уједно њихова друштвена и културна социјализација, чиме се индивидуа уводи у процес персоналитета, индивидуализације, старања, очувања стабилности и интегритета њених чланова. Једном речју, незаменљив чинилац у формирању целокупне личности детета је *породица*. За њу се може рећи да је друштвена група историјски променљивог облика у чијим оквирима се одвија процес „репродукције друштвених индивидуа; процес природне репродукције који подразумева рађање, одрастање и умирање људских индивидуа са једне стране, и процес њихове друштвено-културне репродукције, са друге стране, који се одвија кроз процес социјализације, индивидуализације и заштите

психо-социјалне стабилности и интегритета одраслих појединаца.“ (Поткоњак и Шимлеша, 1989).

У структуралном погледу породица се одређује као уједињење одраслих појединаца супротних полова и њихове рођене или усвојене деце. Рашчлањавање породичних односа почива на био-социјалним елементима: односи полова (супружника) на једној страни, и односи генерација (родитеља и деце) на другој страни. Тако, на питање: *шта је породица?* може се одговорити са више аспеката. Са аспекта детета породици припадају оне особе које стално живе са њима у истом домаћинству. Гледано са аспекта родитеља, породицу чине „они и њихова деца, а из аспекта бабе и деде то су: они, њихова „деца“ и деца њихове „деце“.“ (Качапор и Вилотијевић, 2005).

Многи аутори, када говоре о породици и њеном дефинисању, покушавају да издвоје неке елементе који, по њима, чине суштину породице. Тако, често као основне карактеристике породице наглашавају и издвајају: брак, породичне функције, рађање деце, социјализацију, васпитање деце, али и многе друге. У педагошким изворима наћи ћемо дефиницију по којој је породица „основни облик друштвене заједнице засноване на браку и крвном сродству њених чланова“ (Педагошки речник, 1967), што представља најустаљеније одређивање породице као заједнице. Савремени социолози породицу дефинишу као „социјалну групу засновану на сродству и заједници у којој се остварују различите везе и функције.“ (Милић, 2001).

Везано за односе који су заступљени у породици, могу да се издвоје два основна типа односа: *брачни односи* (који подразумевају везу између мужа и жене) и *сроднички односи* (односи између родитеља и деце, али и односи између саме деце и рођака). У неким изворима може да се види класификација породице као психолошке заједнице, у којој се као најважнија карактеристика истиче породична атмосфера и њен значај за развој детета. Самим тим намеће се још једна дефиниција по којој је породица „прва емоционална и социокултурна средина у којој се дете формира.“ (Вилотијевић, 2000). То значи да емоционална стабилност детета зависи много од блискости међу члановима породице и од тоpline породичне климе, и указује на значај и утицај породице на процес социјализације детета. Као социјалном систему, о породици може да се размишља као о „констелацији субсистема дефинисаним терминима генерације, пола и улоге. Подела посла унутар чланова породице дефинише поједине подјединице, а афективна везаност дефинише друге.“ (Santrock, 2004). То значи да је сваки члан породице уједно и члан неколико подсистема, неки од њих су дијаде, који укључују двоје људи, неки су полијаде, који укључују више људи. Везе између чланова у хармоничним породицама су узајамно чврсте, а односи међу њима су веома присни. Такве везе и односи омогућавају члановима породице да се „међусобно добро разумеју, да помажу једни другима и да се узајамно подржавају.“ (Минић и Марковић, 2012).

Проблем дефинисања породице везује се за многе социологе, биологе, педагоге, филозофе и психологе. Осим тога, њу различито схватају чак и неки најужи њени чланови: деца, родитељи, ближи и даљи рођаци, а она сама као основна ћелија друштва, представља богат извор сазнања и развојних подстицаја. „Породица је веза, спона, мост између биолошког и друштвеног света личности.“ (Будимир-Мишковић, 2006). Родитељство у оквиру породице као заједнице састоји се од извесног броја интерперсоналних вештина и емоционалних захтева. Већина родитеља „учи родитељство из искустава са властитим родитељима, при чему се нека од ових искустава одбацују а нека прихватају.“ (Santrock, 2004).

У контексту значаја породице за правилан развој дечије личности треба нагласити да се у њој прожимају различита животна искуства, било лоша или, пак, добра. То у многоне одређује да ли се деца у њој осећају задовољно и срећно или незадовољно и несрећно, и да ли се на њих утиче подстицајно или блокирајуће. „Младо људско биће се развија под утицајем животне средине и животних околности, односно под свесним и намерним утицајем васпитања. Без васпитног настојања одраслих, оно се не би могло правилно развијати, не би постигло потенцијално могући развој сезонних органа моторике говора, не би дошло до потребног правилног схватања живота и света, ни до усвајања адекватних односа према људима и стварима.“ (Продановић, 1979).

ТИПОВИ ПОРОДИЦЕ

Различити критеријуми условили су и различите класификације типова, односно врста породице. Ако се вратимо на историјску генезу породице, уочићемо три важне етапе њеног развоја. Свака од те три етапе је издиференцирала по један тип породице:

- *традиционална породица*, која је била карактеристична за родовску заједницу и која је имала више подврста породице;
- *патријархална породица* коју су означила два основна обележја: приватна и класна својина. Економску основу породице, која је била претежно пољопривредно-занатлијска чинила је приватна својина;
- *индустријска* или *нуклеарна породица*, која је карактеристична по томе што је сведена на родитеље и њихову децу.

И по типологији датој од стране Голубовић З. (1981), основна су три типа породице:

- *родовски тип породице*, који је обележио епоху тзв. примитивних друштава,
- *патријархални тип породице* типичан за древне цивилизације, и
- *егалитарни тип породице* типичан за савремену цивилизацију.

Трансформација породице резултирала је и различитим типовима породичне организације и односа у њима. Последњих деценија углавном срећу се два типа породичне организације и односа у њима:

1. *патријархална (аутократска)*, и
2. *савремена (демократска) породица*.

Патријархална породица настала је појавом класног друштва и заснива се на власти оца као породице. У њој влада „строга хијерархија, заснована на полу и животном добу. У вођењу васпитног процеса доминира ауторитативан стил који се манифестује у примени репресивних мера, кажњавања деце и забрана.“ (Ђорђевић, 1985). За разлику од ње, демократска породица подразумева демократичност породичних односа, развијање равноправних односа између супружника, веће поштовање дечије личности и др. Савремена породица рађала се постепено у процесу настанка капиталистичког друштва и индустријске револуције и формирала се под утицајем индустријализације, урбанизације и општег техничког прогреса. Ово је мала нуклеарна породица чији су чланови укључени у друштвени рад и производњу ван породице, и у којој се односи међу члановима заснивају на равноправности, поштовању и дубоким осећајним везама. Важна одлика демократске породице је топла породична атмосфера са чврстим емоционалним везама између родитеља и деце. Дете је главни члан коме се посвећује максимална пажња јер се полази од тога да је детету раног узраста потребно што више љубави јер се то касније одражава и на његов живот. „Нормална породица, у којој дете ужива љубав родитеља и има осећање сигурности, неопходан је услов за развој личности.“ (Смиљановић-Чолановић, 1987). Понашање родитеља, деци служи као модел коме она теже да се приближе и поистовете. Својим начином живота у породици родитељи преносе детету норме, вредности, обичаје, сазнања и веровања, формирајући личност која ће бити прихваћена у средини и која ће се уклопити у постојеће стандарде друштва.

Трансформација патријархалне породице у савремену огледа се у томе да долази до *ослобађања породице од затворености у саму себе* и уместо тога успостављају поливалентне функционалне међузависности са друштвом и њеним сегментима. У данашње време, у нашем друштву, васпитање деце није и не може да буде лична ствар самих родитеља. И друштво и држава су дужни да прискоче у помоћ, како би олакшали напоре родитеља и створили услове за правилну негу, односно васпитање деце. Оба родитеља су равноправна пред законом, а они сами за правилно васпитање своје деце одговорни су друштву и држави. Нови Закони штите сваког појединачног члана породице од било чије тираније и самовоље, али зато сваком члану друштво намеће дужности и обавезе које треба да испуни како у породици, тако и ван ње. Пошто друштво многе функције успешно остварује преко породице, у обавези је да породицу штити и да јој помаже како би она

поседовала што више позитивних (пожељних) особина, јер се у њој стичу основе за надградњу родитељске улоге. Дакле, данас друштво и држава не могу да буду равнодушни према томе како се у породици васпитава млади нараштај, напротив, они мора да се интересују и занимају за породично васпитање, на ком се заснивају и физичко, морално, интелектуално, радно и естетско васпитање.

РАЗЛИЧИТЕ ФУНКЦИЈЕ ПОРОДИЦЕ

Породица је полифункционална група која задовољава потребе својих чланова, властите и друштвене циљеве. Најзначајније функције породице које се срећу у педагошкој литератури јесу следеће:

1. *Репродуктивна функција породице.* Ово је стална функција породице и постојаће док год постоји породица као институција. У њој су обједињене две потребе супружника - сексуалне и репродуктивне. Сама реч породица изражава основну сврху - *пород.* „Истина је да се, у савременим условима, рађају деца и изван брака, да има младих жена које се опредељују за материнство а не и брак, али оне самим тим што доносе на свет један нови живот заснивају породицу, макар и дефицитарну.“ (Вилотијевић, 2002).

У последњих неколико година о репродуктивној функцији породице воде се веома озбиљне расправе. У неразвијеним земљама велики је наталитет (азијске и афричке земље), за разлику од њих, у развијеним земљама је веома мали. У Србији је толико мали наталитет да поједини демографи, користећи хиперболу, кажу да ће у другој половини XXI века сви Срби моћи да стану под једну шљиву. Посматрајући са друштвеног аспекта, последице овог пада су велике јер се друштво не подмлађује (не обезбеђује се проста репродукција друштва). „Друштво остаје без оптималне креативно-плодоносне енергије у свим подручјима рада и живота“. (Илић, 2010). Какав ће и колики бити наталитет зависи од многих фактора: друштвено-економских, материјалних и социокултурних, статуса породица, запослености и оптерећености жене, решеног стамбеног питања итд.

Поред репродуктивне, у савременом друштву наводи се *биолошко-сексуална функција* или *функција задовољења полног нагона* којој основни циљ нису деца, већ задовољавање најинтимнијих жеља супружника. Садржина односа у овој породици не своди се само на задовољење полног нагона, она је много пунија и садржајнија, љубав брачних другова представља подлогу њихове полне интимности.

2. *Васпитна функција породице.* Без обзира на чињеницу да данас постоји пораст броја установа и организација које се баве васпитањем и образовањем деце ван породице, њена функција ће и у будућности бити неизоставна и ненадокнадива, јер се у њој не врши само пуко преношење знања и искустава, већ и одвија процес зрења, одрастања и васпитање деце и младих. Широка је скала васпитних обавеза породице (родитеља) према

детету. У васпитање детета спада, у најранијем узрасту ихрана и нега, здравствена заштита, затим припрема за успешно укључивање у социјалну средину, постављање темеља за морално формирање личности, стварање хигијенских и радних навика, телесна активност и стицање нових сазнања. Тачније, *задатак породице је да успешно делује на телесни и психички развој детета*. Оваквим деловањем родитељи „испуњавају две врсте обавеза и према детету коме су дали живот и према друштву за које припремају активног грађанина.“ (Минић и Марковић, 2012)

На обликовање дететове личности највише утичу породични примери. „Ако родитељ и васпитач воле живот и људе и дете ће волети свет око себе, јер љубав рађа нову љубав. Дакле, родитељ и васпитач су модел детету сваког минута у сваком дану.“ (Вукомановић и сар., 1984). Утицаји породице на морални, физички, интелектуални, радни и естетски развој су од непроцењивог значаја.

Најснажнији и најдубљи печат за формирање личности утискује породица, јер она делује кад дете највише *утија*, односно када се на њега највише може утицати. Од посебног значаја је емоционални однос мајке од које дете учи у најранијем узрасту. Комплетна породична атмосфера у великој мери утиче на целокупан развој детета. Нпр., дете које живи у породици у којој се читају књиге, гледају сликовнице, читају бајке, басне – где се културно живи – формираће се у културног човека. „Како су одрасли чије причање дете слуша њему блиски, оно прихвата њихово тумачење шта је добро, а шта није, како је право, а како не би смело да се поступа. Тако оно почиње да развија лична мерила, али и да усваја и друштвена мерила у процењивању поступака људи.“ (Продановић, 2004).

Васпитну функцију најпотпуније остварују породице у којима владају хармонични односи, топла и пријатна атмосфера, несметана комуникација, складно васпитно деловање родитеља и др. Зато, она спада у ред најзначајнијих, ако их уопште можемо категоризовати по значају, посебно ако узмемо у обзир чињеницу да на млађим узрастима доминира васпитање, док на старијим узрастима већи значај има образовање као процес.

3. *Функција породице у организацији слободног времена или забавно-рекреативна функција*. Савремени услови живота подразумевају убрзани развој науке, технике, производње и осталих области човековог живота и рада, и они скраћују радно и повећавају слободно време. Тиме се објективно проширују могућности за провођење заједничког слободног времена родитеља, деце и осталих чланова породице, чиме се доприноси међусобном зближавању, побољшању породичних односа и комуникације. Ова функција остварује се преко заједничких активности попут: шетњи, излета, летовања, зимовања, екскурзија, позоришта, изложби, гледања емисија и сл.

Слободно време треба да се користити за физичке и психичке активности и заједничко живљење родитеља и деце. Овде се никако не мисли

само на учествовање у њиховој игри, одлазак у дечије позориште и сл. „Време provedено заједно даје могућност за још боље упознавање, разумевање неких понашања, узајамно зближавање, узајамно стицање поверења и усклађивање васпитних поступака.“ (Вукомановић и сар., 1984). Заједничко живљење подразумева и активно учествовање деце у активностима одраслих, у решавању неких битних животних проблема у породици, зависно од могућности деце (од њиховог узраста), упознавање са радним местом родитеља, заједничко одржавање хигијене у стану и сл. – тако се успоставља приснији однос, пун поверења.

Међутим, многи схватају слободно време као могућност за престанак сваке физичке и психичке активности, док га поједини користе као додатно време да би повећали зараду. И једни и други не остављају довољно простора за заједнички породични живот, јачање емоционалних веза између чланова. „Празно време у породици је нарочито опасно за децу и младе која су тада препуштена спољним утицајима - често негативним.“ (Вилотијевић, 2002).

4. *Економска функција породице*. Економска функција породице зависна је од развијености друштва у коме се налази. „Обезбеђивање друштвене гаранције економској стабилности постаје нужност, посебно у случајевима незапослености, пензије, социјалне заштите.“ (Илић, 2010). Паралелно са развојем и мењањем породице развијала се и мењала њена економска функција. Некада је сва имовина припадала породици као целини, а касније, настанком патријархалне породице она постаје својина породичног старешине, односно *главе породице*. Ова функција има две стране:

- *егзистенцијалну* (обезбеђивање средстава за издржавање породице), и
- *одржавање свакодневног породичног ритма и режима* (сви чланови, колико могу, остварују породичне текуће обавезе).

Егзистенцијална страна захтева чврсту повезаност чланова породице у којој сви треба да доприносе колико могу и умеју да би се обезбедило задовољавање основних потреба свих. Без такве повезаности нема ни емоционалне стабилности. Овде се води рачуна о потребама свих (посебно деце), не само одраслих. Често родитељи претерују испуњавајући сваку жељу детета и стварају повлашћене чланове. Дете веома рано упознаје реч *купити* која значи дати новац и добити робу. Предшколско дете још не разуме да је куповна моћ људи ограничена, да се ни жеље одраслих у погледу куповине не могу увек остварити. Отуда, зависно од узраста детета, треба му пре одласка из куће ставити до знања: куда идете, шта купујете, колико новца носите. На тај начин се унапред детету указује да не може да се купи оно што није планирано јер није понет новац за то, као и да се и родитељ често одриче куповине *свега што види* дајући тако пример како ствари могу да се разгледају, али не увек и купе, нарочито ако се ради о стварима које нису неопходне.

Друга страна породичне економске функције подразумева да сви чланови остварују свакодневне кућне обавезе: набавка намирница, чишћење

и одржавање кућне хигијене, пеглање, кување, сервирање, нега цвећа и сл. Важно је да се кућни посао праведно подели и да ни за једног члана не предстваља велики терет. Зависно од узраста веома је важно да дете што раније осети обавезе према другима, поштује кућни ред. У томе му се не сме попуштати јер и оно треба да има обавезе. Ово се може класификовати као радно и морално васпитање у породици, што, уствари, и јесте. Дакле, у породици треба да постоји организација рада и сваки члан у тој организацији треба да има своје место и улогу.

Поред наведених, као засебне функције срећу се још и *заштитна функција* која као део васпитне подразумева: биолошку или природну заштиту (заштита од повређивања и других опасности), здравствену заштиту (исхрана, нега, лечење), социјално-моралну заштиту (социјализација, подршка), економску заштиту (издржавање деце, наслеђивање), правну заштиту (заступање); и *емотивна функција* која се односи на безрезервну љубав родитеља, прихваћеност и подршку коју треба пружити деци. Но, искуства показују да претерана љубав и пажња могу да имају негативне последице у одрастању деце, па сходно томе, треба ићи у смеру припремања младих за одговорно родитељство.

ПРОБЛЕМИ САВРЕМЕНЕ ПОРОДИЦЕ

Савремена породица је све више у кризи због друштвено-економске и политичке ситуације. Због тога и млади имају проблема у „развоју, учењу и понашању.“ (Будимир-Нинковић, 2006). Чак и позитивне развојне тенденције у друштву не мора увек да се одразе позитивно на динамику породице, јер извесни процеси који у друштвеном развоју могу да донесу значајне промене, могу на породицу да делују дезинтегративно и да стварају нестабилност. Бурне и интензивне савремене друштвене промене као резултат дају поремећеност и нестабилност породице што је и разумљиво јер је природа породичних односа таква да се они не могу преко ноћи мењати. Породица је нарочито угрожена у периоду друштвених криза јер се „свака друштвена несигурност – било економска или политичка – рефлектује на живот породице, изазивајући унутрашње сукобе услед пораста броја неуротичара који своје незадовољство испољавају најпре у породици.“ (Голубовић, 2007). Међутим, треба нагласити да то не значи да буквално све друштвене промене негативно утичу на развој односа у породици, напротив, оне су и пожељне због развијања нових породичних односа који превазилазе постојеће проблеме и негативности у њима.

Проблеми савремене породице односе се, пре свега на *сиромаштво, насиље у породици, породичну тескобу и покушај бекства, породица у демографском смислу (вртлогу)* и др. За људе се каже да живе у сиромаштву ако су њихова примања и ресурси у тој мери недовољни да их спречавају у томе да имају животни стандард који се сматра прихватљивим у друштву у

којем живе. Такви људи су често маргинализовани и искључени у учешћу у различитим активностима (економским, културним и друштвеним) које су норма за друге људе. Сиромаштво је присутно у локалним срединама, у појединим регионима, па и целим континентима. Данас у свету, према подацима (www.scribd.com, 10. 12. 2013) постоји „30 земаља, највише у Африци, којима стално прети глад због несташнице хране, а која је условљена сушом, слабо развијеном пољопривредом, верским, етничким, политичким и социјалним сукобима и ратовима.“

Сиромаштво настаје као последица транзиционих промена које су захватиле и нашу земљу. Ширење глобалне економије која врши концентрацију средстава и економске моћи у великим компанијама и развијеним земљама, разара постојеће економске структуре и шири тржиште за високопродуктивне производе. Овакве промене доводе до стварања угрожених категорија становништва у које спадају: пољопривредници, сељаци, радници у неперспективним и пропалим индустријама, незапослени, необразовани, пензионери, жене, деца, имигранти, избеглице од ратних сукоба и природних катастрофа. Сведоци смо таквих друштвених промена које негативно утичу на живот и рад савременог човека који се суочава са бројним тешкоћама везаним за задовољавање, пре свега, егзистенцијалних потреба а након тога и свих осталих. Илустрације ради, ратна разарања у нашој земљи, довела су до повећања броја избеглица, у стању потпуног сиромашта и без елементарних услова за живот. У таквим околностима, породична ситуација се драстично мења на горе па често долази до распадања породица у којима највећу штету имају деца а потом и остали њени чланови.

Економско стање сваке породице условљава све остале њене функције у савременом друштву. „Доступност образовању, учешће у друштвеном и културном животу заједнице, осјећај сигурности, стамбени услови и друго, поред простог задовољења основних потреба, неопходни су за достојанствен живот.“ (Министарство за породицу, омладину и спорт, 2008). Сиромаштво, делује двоструко негативно на породицу. Прво, породице нису у стању да буду сигурно и безбедно уточиште својих чланова, да задовоље њихове потребе и пружи гаранцију за њихове жеље и амбиције (квалитетно образовање, правилну социјализацију, спремност на компромис и сарадњу, толерантност, пријатељство) а често се и распадају због сиромаштва. Друго, не могу на време да се заснују нове породице и да обављају претпостављене и очекиване функције. Посебан проблем представља чињеница да су сиромашне породице обично бројне и налазе се у неразвијеним подручјима.

Социјално искључивање је шири термин од сиромаштва јер представља процес где се одређене групе стављају на маргине друштва и спутавају у потпуном учешћу због свог сиромаштва или недовољног образовања, животних вештина или као последица дискриминације. Социјално искључене особе имају потешкоће да у потпуности или делимично, испуне своје потенцијале како би обезбедиле довољну зараду и добили одређена добра и услуге значајне за живот.

Један од проблема са којим се сусреће савремена породица а који је сваким даном све присутнији, јесте проблем *насиља*. Породице су угрожене насиљем како унутар њих самих, тако и насиљем у непосредном окружењу. Насиље унутар породица карактеристично је за савремена друштва без обзира на њихову економску и укупну развијеност. Насилничко понашање се испољава од стране супружника међусобно, од стране родитеља према деци, као и од стране деце према родитељима. Висок степен насиља у породици има своје корене у фрустрацијама, страху, неизвесности и тешкоћама које поједини чланови доживљавају у друштву и то преносе на породицу. Узроци насиља у породици су врло различити: осећај тескобе у породици, сукоб око одрастања, породичних обавеза, одговор на различите забране, материјална ситуација, криминал, наркоманија и сл. И ова појава је израженија унутар земаља које су неразвијене и које су у транзицији, као и друштвима у којима доминира традиционални систем вредности.

Породична тескоба и осећај бекства је проблем који је у савременим условима живота све израженији. Породица је данас, нарочито у економски развијеним земљама, све мање привлачно место за живот и све мање пожељно уточиште за њене чланове. Недостатак слободе, усамљеност, мањак пажње, одуство подршке и др. претварају породицу у место борбе различитих жеља и амбиција уместо складних односа, љубави и подршке.

Промењена улога жене која све више има потребу за доказивањем, успехом и каријером доводи до тога да напушта породицу и живи сама или са дететом (децом), дајући предност каријери, желећи своју слободу и самосталност, трагајући за новим стилем живота. Све су чешћи и сукоби родитеља и деце око схватања права на индивидуалност и слободу, обавеза и улога које родитељи намећу својој деци. Деца зато постају фрустрирана, прибегавају насиљу међу вршњацима, беже у усамљеност, равнодушност, депресију. Незадовољни стањем у породици, млади често покушавају да нађу уточиште у другим групама које се намећу као алтернативне породице, а уствари су њена негација јер се ради, углавном о сектама. Поред секти у модерно време један од проблема који нарушава складне односе у породици јесте и све раширенија појава идола и ширење *идолатрије* (преданост обажавању идола). Због неиспуњености властитих амбиција и очекивања, млади се орјентишу на праћење и обожавање неке личности или групе из шоу бизниса, спорта или друге области. Посебан проблем је када се за идола изабере фрустриране и патолошке личности. Ово представља извор повећане тензије у породичним односима и узрок неразумевања између родитеља и деце.

Отуђеност породице је још један облик проблема из дате групе када су родитељи посвећени једном циљу (обично је то стицање богатства, лична афирмација, преданост пословним обавезама и сл.) и за свакодневна породична дружења и обавезе немају довољно времена и стрпљења. Отуђеност настаје као последица динамичног развоја друштва, брзог

животног темпа, потрошачког менталитета, трке за стицањем новца, потребама перманентног усавршавања и др.

Породица у демографском смислу (вртлогу) је такође, један од проблема савремене породице јер је бројност у њој данас нескладан. То се поклапа са неравномерним кретањем наталитета на глобалном нивоу. Породице са много деце су, обично сиромашне и „не испуњавају неопходне економске и социјалне функције да би се њихови чланови нормално развијали.“ (www.sijakovic.com, 11. 12. 2013.). Насупрот њих су породице са мало деце које подстичу страх од недовољне репродукције и потребне обнове становништва. Стандард и квалитет живота су основни услови и аргумент за величину и положај ових породица.

Специфичности у породици, тешкоће, неспоразуми, деца са посебним карактеристикама и сл. које породица успева да преброди сама, без помоћи са стране, не сматра се, од стране стручњака проблемима породичног васпитања. Проблеми који угрожавају дечији развој и одрастање су од значаја за проучавање и тражење оптималних решења. Према Илићу (2010) треба разликовати:

1. *проблеме васпитања у породици са поремећеним односима, и*
2. *проблеме васпитања у породици са поремећеном структуром.*

У породицама са поремећеним односима најчешћи проблеми који се срећу јесу: *алкохолизам* – емоционалну климу у алкохоличарској породици карактерише „стање необузданости, мржње, непријатељства, вербалног и тјелесног насиља између родитеља и дјеце.“ (Ћатић, 2006); *запуштеност деце и малолетничка деликвенција* у чијој основи је недостатак родитељске љубави; *болести зависности, породични стрес, деца са тешкоћама у развоју, поремећаји детињства, поремећаји младости, поремећаји мајчинства и поремећаји очинства*. Проблеми породичног васпитања поремећене структуре односе се на: *поремећаје брачних парова, разведене бракове са децом, поремећаје родитељских парова и дезинтеграцију породице*. Однос родитеља према деци у оваквим породицама се најчешће огледа у претераној строгости или попустљивости, осећају одбачености, недостатку љубави, разумевању и пажњи.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу изложеног у раду, може се закључити да је породица био-социјална заједница која је незаменљив фактор у развоју и васпитању деце раног узраста. Дете у породици живи са њеним позитивним и негативним странама, и она као таква представља место љубави али и место размене свакодневних искустава, која нису увек лепа и радосна.

Функције породице су се кроз историјску смену генерација мењале и прилагођавале друштвеним променама. У раду су обрађена основна обележја и значај: репродуктивне, биолошко-сексуалне, васпитне, функције породице у организацији слободног времена или забавно-рекреативне, економске,

заштитне и емотивне функције породице. Поред функција, истакнути су и проблеми савремене породице као што су: насиље, криминал, отуђеност, сиромаштво, глобализација савременог света, које у великој мери нарушавају складност породичног васпитања и утичу негативно на дечији развој.

Литература

- Будимир-Нинковић, Г. (2006), *Савремена породица и школа*, Учитељски факултет, Јагодина
- Будимир-Мишковић, Г. (2006), *Савремена породица и школа*, Учитељски факултет, Јагодина.
- Ђорђевић, Б. (1985), *Савремена породица и њена савремена улога*, Београд.
- Ћатић, Р. (2006), Поремећај породичне психодинамике и кохезије. *Зборник радова Педагошког факултета у Зеници*.
- Голубовић, З. (1981), *Породица као људска заједница*, Загреб.
- Голубовић, З. (2007), Друштвене промене и развитак породице. *Породица-контроверзе и изазови*, Филип Вишњић, Београд.
- Илић, М. (2010), *Породична педагогија*, Филозофски факултет Универзитета у Бањој Луци/Наставнички факултет Универзитета „Џемал Биједић“ у Мостару.
- Качапор, С., Вилотијевић, Н. (2005), *Школска и породична педагогија*. Филозофски факултет Косовска Митровица, Учитељски факултет Београд, „Братис“.
- Милић, А. (2001), *Социологија породице*, Чигоја, Београд.
- Министарство за породицу, омладину и спорт (2008), *Провођење истраживања и израда стратегије за развој породице у Републици Српској*, Бања Лука.
- Minić, V., Marković, E. (2012). Pomen in vloga družine kot okolja za razvoj otroka v zgodnjem otroštvu. *Iskanja*, številka 45-46: 85.
- Педагошки речник 2* (1967), Завод за педагошка истраживања. Београд.
- Поткоњац, Н., Шимлеша, П. (1989), *Педагошка енциклопедија 2*. Нови Сад.
- Продановић, Љ. (1979), *У чему, кад, како...сарађивати с' родитељима у школи*. Београд.
- Продановић, Љ. (2004), *Дете хоће а ви?*, Драсларпартнер, Београд.
- Santrock, W. J. (2004), *Child Development*, Mg Graw Hill, Boston.
- Смиљановић-Чолановић, В. (1987), *Дечја психологија*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Вилотијевић, Н. (2000), *Породична педагогија*, Папирус, Београд.
- Вилотијевић, Н. (2002), *Породична педагогија*, Учитељски факултет/ Виша васпитачка школа, Београд/Вршац.
- Вукомановић, Н. и др. (1984), *Родитељи у дечјем вртићу*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- www.scribd.com, 10. 12. 2013.
- www.sijakovic.com, 11. 12. 2013.

FUNCTIONS AND PROBLEMS OF MODERN FAMILIES IN UPBRINGING OF CHILDREN OF AN EARLY AGE

Summary: A family is a micro social community of historically changeable form every child feels a need for as aims and tasks realized within it are firm foundations for their lives as a whole. As an irreplaceable milieu, family is a place where a child manifests its most intimate characteristics and where it finds love, warmth and peace. It is understood that within the family a child satisfies its everyday existential needs with their individual and social connotations in every day life. Family functions are of particular importance for the study of it as they change due to the historical circumstances, reproduction, education, right, organization of free time, economic dimension etc. are only some of the functions that will be presented in this paper in detail. In addition, problems of modern family in the upbringing of a child of an early age are issues discussed in our paper as we are witnesses of a seriously growing number of negative changes and deviations within it.

Key words: family, children, upbringing, functions, problems

ФУНКЦИИ И ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ СЕМЬИ В ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА

Резюме: Семья является микросообществом, исторически флексибиьным обликом, и каждый ребенок чувствует в ней необходимость. Цели и задачи, которые осуществляются внутри семьи, являются базовой основой всей его жизни. Семья составляет формальное окружение человека и является тем местом, где ребенок проявляет все свои особенности, которые часто носят глубоко личный, внутренний, интимный характер: любовь, тепло и мир. Она связана с удовлетворением детских ежедневных основных экзистенциальных потребностей, которые в повседневной жизни содержат индивидуальную и социальную коннотацию. Функции семьи представляют особый интерес для изучения, они меняются в зависимости от исторических обстоятельств и таким образом самодополняются, совершенствуются и гармонизируют с социальными изменениями. Репродукция, образование, правильная организация свободного времени, экономическая димензия - это лишь некоторые из функций, которые будут представлены более подробно в работе. Параллельно с функциями, проблемы современной семьи в воспитании детей раннего возраста представляют интерес для нашей работы, так как мы становимся свидетелями появления в рамках семьи ряда негативных изменений и нарушений.

Ключевые слова: семья, дети, воспитание, образование, функции, проблемы